

Гупалюк Аліна Сергіївна

аспірантка кафедри криміналістики

Національного університету «Одеська юридична академія»

ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ МЕТИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ ТА ЇЇ ВІДНОШЕННЯ ДО ЗАСОБІВ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

Поруч з мотивом в будь-якому вчинку людини, в тому числі злочинному, існує мета (ціль) цього вчинку. Категорія мети, як і категорія мотиву, є однією з найтяжчих та недостатньо досліджених проблем в філософській, етичній, психологічній та правовій літературі. Це призводить до великої різноманітності та суперечності в формуванні поняття мети, а також до змішування понять мети та мотиву.

Перш за все варто розрізнити ціль діяльності людини і ціль життя людини як «межу прагнень», як ціль-ідеал, під предметом якої мається на увазі такі безмежні поняття, як «щастя», «благо» тощо. Ціль в другому значенні не є ціллю безпосередньої діяльності людини і тому розглядатися нами не буде.

К. Маркс у своїх працях наступним чином визначав категорію мети відносно діяльного процесу: «...найгірший архітектор від найкращої бджоли відрізняється тим, що перш ніж будувати осередок з воску, він вже побудував його в своїй голові. В кінці процесу праці виходить результат, який вже спочатку цього процесу був в уявленні людини, тобто ідеально. Людина не лише змінює форму того, що дано природою; в тому що дано природою вона втілює разом з тим і свою свідому ціль, яка як закон визначає характер та спрямованість її дій, і якій вона повинна підкорити свою волю. І це підкорення і є одиничний акт. Окрім напруження тих органів, якими виконується праця, протягом всього часу праці необхідна воля, яка знаходить прояв в увазі...» [3, с. 211]. Таким чином, мета – це внутрішній, ідеальний образ бажаного майбутнього результату свідомої дії. Мета злочину – це, насамперед, внутрішня психічна діяльність суб'єкта злочину, яка пов'язана з випереджальним відображенням дійсності, яка уявляється суб'єктом злочину як майбутня об'єктивна реальність. За наявності мети злочину основні, найбільш істотні риси майбутніх змін в об'єктивній реальності, які повинні відбутися, мають виникати у якості уявного образу у винуватої особи як такі, що вже настали.

Потрібно зазначити, що проблеми мети злочину вивчали такі вчені, як: О. М. Джужа, А. Ф. Зелінський, В. І. Ковальов, О. М. Леонтьєв,

Г. А. Асмолов, О. Л. Дубовик, М. В. Гедз, Є. В. Ворошилін, В. К. Гришук, А. А. Музика, К. М. Оробець, С. В. Складов та інші.

У науковій спільноті поступово підвищується увага до мети злочину, а законодавець, у свою чергу, збільшує кількість злочинів, у яких мета передбачається як обов'язкова ознака. КК України не містить норми, яка б визначала поняття та ознаки мети злочину [4, с. 71]. Хоча вказівка на мету злочину зустрічається в конструкції досить великої кількості злочинів. Так, зокрема, Особлива частина КК України містить 78 основних складів злочинів, у яких визначається мета злочину (наприклад: ст. 109, ст. 110, ст. 110², ст. 113, ст. 114, ст. 118, ст. 124, ст. 127) тощо.

Поняття мети визначається багатьма представниками різних наук.

З точки зору психології, мета – це те, чого прагне людина досягнути в результаті діяння, це структурний елемент цілеспрямованої діяльності людини, яка розглядається крізь призму мотивації її поведінки, потреб і бажань. Цим визначенням мета свідомо чи несвідомо представляється виключно об'єктивним явищем – результатом діяння. Більшість юристів аналогічно формулює поняття мети: те, чого прагне злочинець; фактичні результати, які прагне досягнути винний, здійснюючи суспільно-небезпечне діяння.

Інша група вчених психологів визначає поняття мети як суб'єктивне психологічне явище. Аналогічної думки дотримуються і деякі правники. Наприклад, І. Г. Філаноський вважає, що мета поєднує в собі уявлення про бажане майбутнє і активне прагнення до нього [5, с. 54]. П. С. Дагель, Д. П. Котов і А. І. Марцев визначають мету як результат, який уявляється в думках і до досягнення якого прагне суб'єкт злочину; як ідеальний образ бажаного майбутнього результату, якого прагне досягти злочинець, вчинюючи злочин [2, с. 98]. На думку М. І. Бажанова, мета – це уявлення про бажаний результат, якого прагне особа, що визначає спрямованість діяння [1, с. 55]. Всі ці визначення мають одну загальну характерну ознаку мети злочину – мета злочину є певним психічним утворенням, яке пов'язане зі здатністю психіки людини до випереджального відображення, до можливості створення уявних образів майбутнього злочинного результату, якого прагне досягти суб'єкт злочину.

Відмінності у формуванні поняття мети, зокрема, пояснюються тим, що в силу історичного розвитку мови і самого поняття «мета», слово «мета» (тобто ціль) має декілька значень: 1) мішень для стрі-

лянини; 2) мушка; 3) те, до чого прагнуть, що визначено досягнути; межа, намір, який необхідно здійснити.

Як бачимо, частина цих понять визначає суб'єктивні явища, а частина – об'єктивні. В нашому випадку, коли вивчається ціль злочину, варто говорити про неї як про суб'єктивне психологічне явище. Тому варто визнати справедливим судження, що необхідно відрізнити ідею, в якій виражена певна ціль; об'єктивно існуючий напрямок людської діяльності, направленої до даної мети; реалізовану ціль, як результат цієї діяльності, як її втілення в реальній дійсності.

Відношення мети до засобів є важливим показником її реальності. Саме поєднання цілі та засобу, а в кінцевому рахунку поєднання дій та мислення, перетворює суб'єктивну ціль в ціль діяльності людини. Без такого поєднання ціль (мета) буде просто побажанням, нездійсненною мрією.

Ціль та засоби взаємно співвідносні, хоча засоби мають подвійний характер. В логічних операціях взаємовизначення засоби, так само як і мета, виступають в якості поняття, тобто в ідеальній формі, як засіб логічного визначення мети. В процесі реалізації цілі, в реальній діяльності людини, засоби постають вже не у вигляді поняття, а як об'єктивно існуючі, як засоби реалізації мети. Тому діяльність на досягнення мети людини завжди є сукупністю суб'єктивного процесу і дійсної чуттєвої діяльності, і складається в простому вигляді з системи наступних відносин: 1) відношення суб'єктивної мети та засобу-поняття; 2) відношення засобу поняття та засобу реалізації мети; 3) відношення засобу реалізації мети і результату цільової діяльності.

Основним для вірного розуміння цільової діяльності є відношення засобу-поняття до реальних засобів, оскільки дійсний результат цільової діяльності може бути тотожним поставленій цілі лише настільки, наскільки зміст засобу-поняття тотожний реальним засобам, і лише в тій мірі, в якій останні приймають участь у цільовій діяльності. Але як засіб поняття не тотожний реальному засобу, так і дійсний результат діяльності відрізняється від поставленої цілі і не є «виконаною метою». Тому варто говорити про неспівпадіння або ж відносно співпадіння мети та наслідків. Відносність співпадіння мети та об'єктивного результату полягає у тому, що навіть співпадаючи з метою повністю, даний наслідок все ж має такий зміст, який не був змістом мети, знаходився за межами прагнень суб'єкта. Неспівпадіння мети та наслідку може виступати

як «недовиконана» ціль (в силу, наприклад, неповноти знань особи) і як «перевиконана» ціль, яка проявляється в непередбачуваних результатах діяльності.

Список використаних джерел

1. Бажанов В. А. «Материализм и эмпириокритицизм» и развитие теории познания и философии науки в XX в. Г. В. Плеханов, В. И. Ульянов. М., 2013. 321 с.
2. Дагель П. С. Криминологические термины и понятия. Владивосток, 1979. 102 с.
3. Коновалова В. О. Юридична психологія. Акад. курс : підручник. К., 2004. 424 с.
4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. За заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Х.: Право, 2013. 562 с;
5. Филановский И. Г. Социально-психологическое отношение субъекта к преступлению. Л., 1970. 68 с.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Тіщенко В. В.

Кривда Людмила Русланівна

аспірантка 2-го курсу кафедри криміналістики

Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИЛУЧЕННЯ СЛІДІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ НА МІСЦІ ПОДІЇ

Чинне законодавство надає перелік випадків використання спеціальних судово-медичних знань: огляд трупа на місці події (ст. 238 КПК України), збирання слідів біологічного походження на місці події, експертне дослідження трупа і слідів (речовин біологічного походження), слідче освідчування (ст.241 КПК) та для визначення характеру та ступені тяжкості тілесного ушкодження шляхом проведення судово-медичної експертизи.

Випадки обов'язкового проведення судово-медичної експертизи регламентовано статтею 242 КПК. Це необхідність 1) встановлення причин смерті; 2) встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень; 3) встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення